

Anpassad svenskundervisning för traumatiserade flyktingar, inom ramen för projektet ”New Start – Sysselsättning och social integration bland traumatiserade flyktingar”.

En första flyktinggrupp undervisades mellan den 17. augusti 1998 och den 6. maj 1999, en andra grupp mellan den 16. augusti 1999 och den 12. maj 2000.

1. Inledning

Projektet New Start syftade till att inom arbetslivsinriktad rehabilitering och svenskundervisning utveckla metoder för att underlätta social integration, rehabilitering, oberoende och möjligheter att få arbete eller annan meningsfull sysselsättning för traumatiserade flyktingar, samt till att förhindra marginalisering och utanförskap för denna grupp. Projektets metodutveckling baserades på praktiska aktiviteter i ett åtgärdsprogram, inom vilket anpassad svenskundervisning utgjorde en del. (Björkqvist, 2001)

Projektet i sin helhet fokuserade på samverkan i flyktingmottagandet mellan å ena sidan traumatiserade flyktingar och å andra sidan de sociala och politiska aktörer, som var involverade i denna process (t.ex. socialtjänst, arbetsförmedling). (ibid.)

Initiativet till projektet togs av psykologen och socionomen Gunilla Björkqvist, som var doktorand vid Psykologiska institutionen vid Stockholms Universitet. Hon ledde projektet, som genomfördes i samarbete med: CTK -Kris- och Traumacentrum, (f.d. CTD - Centrum för tortyr- och traumaskadade), Arbetsförmedlingen Södermalm, Södermalms kommunala SFI-skola, samt Psykologiska institutionen vid Stockholms Universitet. Det finansierades av Europeiska Socialfonden - ESF, Stockholms kommun, Arbetsmarknadsstyrelsen och Socialstyrelsen. New Start – projektets språkutbildning var förlagd till SFI - Södermalm, en av Stockholms kommunala skolor för utbildning av invandrare i svenska.

New Start ingick i ett transnationellt nätverk tillsammans med två projekt i Nederländerna och ett i Tyskland. Erfarenhetsutbytet mellan lärare och representanter för dessa projekt var värdefullt. Lärarna fick tillfälle att se hur kolleger arbetade i andra europeiska länder samt också att berätta för dessa kolleger om inriktning, arbetssätt och pedagogiska metoder som användes i språkundervisningen i New Start. På detta sätt kunde projektet bidra till utvecklingen av språkundervisningen för traumatiserade flyktingar i andra länder i Europa.

En avgörande skillnad mellan New Start och de holländska och tyska projekten var att eleverna i New Start generellt visade betydligt högre grad av symptom på Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Andra pedagogiska metoder behövde därför användas i New Start.

2. Målsättning

Målet för svenskundervisningen i New Start var att utveckla metoder för anpassad språkundervisning av traumatiserade flyktingar. Språkundervisningens syfte var att förhindra marginalisering och utanförskap hos dessa flyktingar, att underlätta deras integration i det svenska samhället, att påskynda deras rehabilitering samt att hjälpa dem till arbete och meningsfull sysselsättning.

3. *Eleverna*

Den första gruppen i New Starts anpassade språkundervisning inledde sitt arbete den 17. augusti 1998 och avslutade språkutbildningen den 6. maj 1999. Den bestod av 13 elever, av vilka tre var kvinnor och 10 var män. Den andra gruppen började den 16. augusti 1999 och avslutade sitt arbete den 12. maj 2000. Den bestod av 18 elever. Fyra av dem var kvinnor och 14 var män.

Eleverna hade olika social, samt utbildnings- och yrkesmässig bakgrund. Några hade endast 5-6-års bristfällig grundskoleutbildning bakom sig. Andra hade avslutat universitetsstudier. För de flesta var svenska deras första främmande språk.

Alla elever var arabisk- eller kurdisktalande flyktingar från Irak. De led av olika grader av traumatisering. Alla visade tydliga och typiska symptom på Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD), såsom koncentrationssvårigheter, dåligt minne, sömnstörningar och, i några fall, en försämrad förmåga att kontrollera aggressivitet och impulser. Många av eleverna hade svårt för förändringar i tillvaron och var beroende av tydliga rutiner. Flera led av fysiska sjukdomar, som var till stort hinder i deras dagliga liv, t.ex. svår rygg-, nack- och huvudvärk. Flera elever gick i medicinsk och psykiatrisk / psykologisk rehabilitering, andra hade avslutat sin behandling.

Alla utom tre hade tidigare studerat svenska i andra klasser. På grund av deras sjukdomar och allvarliga koncentrationsproblem hade bara en av dem fullföljt sina studier och klarat det slutliga språkstestet och därigenom uppnått sfi-nivå.

De flesta eleverna i New Start hade bott i Sverige i 0 - 4 år, då projektet startade. Liksom majoriteten av nyanlända flyktingar i Sverige, hade även New Starts deltagare begränsade kunskaper i svenska, om Sverige och det svenska samhället.

De nio kvotflyktingarna, som kommit till Sverige genom FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) från Rafah-lägrät i Saudiarabien, hade störst svårigheter att delta i språkundervisningen på grund av symptom på Post-traumatisk stress, depression, andra psykologiska och somatiska besvär, samt praktiska problem som uppstod i kontakt med socialtjänst, sjukvård eller i samband med ansträngningarna att få sina hustrur till Sverige.

4. *Elevernas introduktion till språkstudierna*

Innan språkstudieprogrammet inleddes, blev eleverna presenterade för lärarna av projektledaren. Hon hade tidigare informerat varje deltagare om projektets målsättning och innehåll. Lärarna fick träffa varje elev individuellt. Projektets arbetskonsulent var också närvarande vid dessa möten och berättade om sina uppgifter i projektet.

Tolkar, som hade tolkat vid projektdeltagarnas terapier på CTK, medverkade vid dessa introduktionsmöten. Genom att eleverna redan tidigare kände dessa tolkar, kunde de känna sig trygga med dem.

Syftet med introduktionen var att låta lärarna själva presentera sig och utbildningsprogrammet på en personlig basis. För lärarna gav dessa individuella möten med eleverna ett tillfälle att lära känna eleverna, som kände sig friare att tala öppet om sig själva, när andra elever inte var närvarande.

Vid starttillfällena med respektive grupp nivågrupperades eleverna efter sina kunskaper i svenska. På så sätt bildades en ren nybörjargrupp, en mellangrupp och en litet mer avancerad grupp.

Detta kunde dock inte genomföras hundra procentigt, eftersom dels några elever uttryckte särskilda önskemål beträffande den grupp de önskade ingå i, dels lärarna önskade att det skulle finnas minst en kvinna i varje grupp, som bestod av 7 till 8 elever. För att undvika kulturellt och språkligt homogena grupper, placerades några traumatiserade elever, som inte kom från ett arabisktalande land, i varje grupp. De sistnämnda eleverna ingick inte i New Start - projektet.

De första tre veckorna i språkutbildningsprogrammet var en ”uppvärmningsperiod”, då alla lärare och elever arbetade tillsammans i en ”storgrupp”. Syftet var att alla skulle lära känna varandra och att gruppindelningen skulle underlättas när lärarna fick mer kännedom om elevernas muntliga och skriftliga nivå i svenska..

5. Språkstudieprogrammets inriktning och metoder

5.1 Studiemiljön

I språkundervisning, liksom i all annan undervisning, gör eleverna störst framsteg när de känner sig avspända. Vårt mål var att skapa en avspänd och positiv atmosfär i klasserna, eftersom spänningar utgör ett hinder för framgångsrik inläring.

Traumatiserade elever känner ofta stress och oro när de går i klasser med många elever. De känner också skuld för tidigare misslyckanden i att följa det ordinarie studieprogrammet. På grund av koncentrationsproblem klarar de sällan att göra läxor i hemmet.

Många av eleverna fokuserade sin energi och uppmärksamhet på alla vardagsproblemen i det nya landet, framför allt ekonomiska problem samt komplikationer och konflikter i deras relationer till svenska institutioner och myndigheter. De tvingades också att hantera den psykologiska och fysiska smärta, som var en följd av deras trauman och av deras oro för ekonomiska svårigheter och hälsoproblem hos de familjemedlemmar som lämnats kvar i hemlandet, samt i vissa fall misshandel och tortyr av dem.

Mot denna bakgrund var det viktigt att skapa en studiemiljö för dessa traumatiserade elever, som var lugn och harmonisk. Den fick inte associera vare sig till fängelse, sjukhus eller traditionella skollokaler. Den skulle vara så ”hemlik” som möjligt.

New Start -projektets klassrum låg avskilda från resten av skolan. De låg i de delar av skolan, där man inte kunde höra oväsen och stöj, som ofta är svårt att uthärda för elever med tunga problem. Klassrummen såg ut som vardagsrum.

Varje klass hade tillgång till mer än ett rum. Det underlättade individualiseringen och gav möjlighet till enskilda samtal mellan lärare och elever.

En central uppgift var att avleda elevernas uppmärksamhet och energi från deras trauman och problem i sitt liv i Sverige - detta för att underlätta för dem att koncentrera sig på svenskundervisningen. Skatt och humor var därför viktiga redskap i undervisningen.

För att ytterligare bidra till att skapa en avspänd atmosfär i klasserna, tillbringade lärarna alla kaffepauser tillsammans med eleverna och talade hela tiden svenska med dem. Under gemensamt praktiskt arbete med kaffekokning, dukning och disk, kunde gruppgemenskapen förstärkas samtidigt som många konkreta ord och fraser i samband med dessa vardagsaktiviteter kunde läras in. Fester arrangerades vid flera tillfällen, då elever tog med sig och berättade om maträtter från sina länder.

5.2 Åtgärder för att skapa trygghet och tillit

En viktig uppgift var att upprätta en grundläggande trygghet i gruppen och tillit till lärarna. Eleverna skulle bemöta både varandra och sina lärare med respekt. De måste känna sig säkra på att lärarna accepterade dem som de var. Varje elev fick därför mycket uppmärksamhet. De blev alla ”sedda” av sina lärare.

Skapandet av en gruppsammanhållning och en känsla av gemenskap i klasserna främjades aktivt.

Lärarna arbetade medvetet med att bygga upp elevernas självkänsla. Självförtroendet är i allmänhet mycket dåligt hos traumatiserade flyktingar och har ofta ytterligare försämrats genom misslyckandena i tidigare traditionella större klasser. Följaktligen var lärarna ytterligt försiktiga med att rätta eleverna när de gjorde språkliga fel och generösa med att berömma dem när språket utvecklades, för att på detta sätt uppmuntra dem att lära sig svenska.

Lärarna försökte inte vara psykoterapeuter. De undvek att hantera elevernas smärtor terapeutiskt, vilket de inte var utbildade för. Däremot lyssnade lärarna uppmärksamt på eleverna, när de ville tala om sina problem. Lärarna försökte hela tiden handla med empati, som medmänniskor.

5.3 Pedagogiska metoder

Undervisningen utgick från elevernas intressen och behov. I stor utsträckning bestämde eleverna själva innehållet i kursen. Språkutbildningen var således inte baserad på vare sig en traditionell lärobok eller en grammatikbok.

Lärarnas tidigare pedagogiska erfarenheter hade klart visat fördelarna med en sådan elevbaserad undervisning framför traditionella metoder. Därför tillämpades den här metoden under hela kursen och blev det huvudsakliga redskapet för att förstärka den för eleverna så avgörande motivationen att lära sig svenska. De resultat som uppnåddes i språkprogrammet bekräftade denna metods fördelar.

Tyngdpunkten i språkutbildningen las på det muntliga språk som behövs för att klara sig i vardagslivet.

Praktiska fraser, som används i affärer, på postkontor, hos doktorn och i andra konkreta vardagsaktiviteter, tränades i klassrummet. Eleverna fick hjälp att läsa och förstå brev som de fått från olika myndigheter. De fick också hjälp med att besvara dessa skrivelser. De fick lära sig att söka i telefonkatalogen och att läsa tidtabeller för buss och tunnelbana samt att fylla i olika blanketter.

Lärarna inspirerade eleverna att diskutera nyheter i olika media, som TV och dagstidningar.

En del av lektionstiden ägnades åt diskussioner och ”småprat” om elevernas privatliv och om deras familjer.

Läsning, diktamen, uppsatsskrivning, hörförståelse och uttalsträning ingick i undervisningen på samma sätt som i reguljära sfi-klasser, men i mindre utsträckning.

Grammatikundervisning integrerades på ett naturligt och informellt sätt i alla undervisningsaktiviteter, såväl muntliga som skriftliga. Försök att bedriva traditionell grammatikundervisning, med inläring av abstrakta regler och formella strukturer, fungerade inte lika bra som integrerad

grammatikundervisning. Orsaker till detta var dels de stora koncentrationsproblemen och dels låg skolbakgrund hos en del av eleverna.

Eleverna bestämde i stor utsträckning inte bara innehåll utan också progression i grammatikundervisningen. När de hade behov av en ny grammatisk konstruktion, t ex att kunna tala i preteritum, introducerades den i språkprogrammet och tränades muntligt varje dag tills alla behärskade denna konstruktion. Syftet var att eleverna skulle lära sig använda så många grammatiskt korrekta konstruktioner och praktiska uttryck som möjligt.

5.4 Orientering i det svenska samhället

Lärarna undervisade inte eleverna bara i det svenska språket. De informerade också om svensk kultur och om det svenska samhället, t ex de politiska och sociala systemen, historia och geografi, liksom om seder, traditioner och attityder. Syftet var att underlätta elevernas integration i det svenska vardagslivet och hjälpa dem att komma in på den svenska arbetsmarknaden.

Studiebesök var särskilt viktiga. De utgjorde en central del i lärarnas strävan att skapa intresse för det svenska samhället. De bidrog också till att svetsa samman eleverna och förstärka grupp-känslan och därmed tryggheten i klassen. Olika delar av Stockholm besöktes - parker, museer, utställningar och bibliotek, platser som eleverna inte tidigare besökt. Dessa besök ledde till stimulerande diskussioner i klassen.

En del elever kände endast till hur de skulle förflytta sig mellan ett fåtal punkter i staden, t.ex. bostaden och skolan. Studiebesöken blev därför också ett sätt att lära sig navigera mellan en mängd olika platser, förutom att lära sig mera om Sverige. Eleverna fick exempel på trevliga platser som de kunde återvända till med sina familjer och vänner, vilket några av dem också gjorde. I samband med studiebesöken har även skett oväntade kulturmöten, som varit identitetsstärkande.

Några elever var särskilt intresserade av dessa studiebesök. Andra däremot deltog inte. Orsaken kan ha varit dålig hälsa eller en känsla av social osäkerhet i nya miljöer och situationer snarare än brist på intresse. Kunde det vara att en del av dem också fortfarande var i en djup och omvälvande sorgprocess efter förlusten av hemlandet, och att den svenska kulturen och det svenska samhället påminde dem om detta?

5.5 Metoder för bemötande av elever med koncentrationsproblem

Många av eleverna hade stora problem att koncentrera sig på studierna. De var ofta oroliga och hade svårt att visa uthållighet vid systematiskt arbete. Deras energi och tankeverksamhet inriktades till stor del på oro och bekymmer för familjemedlemmar i Irak och andra privata problem, som uppkommit i det nya landet. De hade också stora svårigheter att genomföra en konversation om ett visst ämne och att läsa en text under mer än några minuter. De hade svårt att följa en röd tråd. För några var det dagliga tre timmars programmet alltför långt och därför lämnade de ofta skolan efter en eller två timmar.

Några av dessa elever arbetade ibland med individuella uppgifter i ett avskilt rum. Avsikten var att få dem att känna lugn och ro men också för att de inte skulle störa andra elever.

Andra pedagogiska metoder som användes för att förbättra koncentrationen var arbete med språkprogram vid datorn och pedagogiska spel. Två kvinnliga elever, som var mer intresserade av praktiskt arbete, fick tillgång till symaskiner i ett angränsande rum.

Det viktigaste och mest effektiva sättet att få dessa oroliga elever med stora koncentrationssvårigheter lugna och motiverade visade sig vara enskilda, personliga samtal med läraren. Härigenom fick de tillfälle att tala svenska om saker och ting som var viktiga för dem. De uppskattade att få lärarens fulla uppmärksamhet. Det ökade deras självförtroende och förbättrade deras kommunikativa språkförmåga.

Elever med bättre koncentrationsförmåga arbetade under tiden läraren pratade enskilt med någon elev med uppgifter som att skriva uppsats, läsa en text eller att diskutera ett ämne, vilket elever med stora koncentrationsproblem inte hade tålamod eller förmåga att delta i.

6. Avslutningsfasen

Inför avslutningen av New Start – projektets klasser visade eleverna en varierad grad av oro. Alla hade velat fortsätta New Start – programmet.

Förändringar upplevs generellt som hotande för många traumatiserade flyktingar. Eleverna var oroliga över att på nytt börja i reguljära stora sfi -klasser med många nya kamrater och lärare. De var rädda att förlora den trygghet som byggts upp i New Start – projektets klasser.

Eleverna förbereddes mentalt under en längre period för avslutningen av New Start – klasserna. Några elever skulle fortsätta sina svenskstudier i reguljära klasser. Andra skulle börja med nya aktiviteter. De elever som skulle börja i nya klasser fick tillfälle att i förväg möta sina nya lärare och besöka de nya klassrummen. Ingenting skulle vara nytt och okänt för dem.

Avslutningsfasen fungerade väl sett mot bakgrund av hur smärtsam och svår en separation normalt kan vara för traumatiserade flyktingar. Detta resultat kunde uppnås genom att lärarna och övrig projektpersonal ägnade mycket tid åt förberedelserna för uppbrottet.

7. Erfarenheter – skillnader från undervisning i reguljära klasser

Reguljära sfi – klasser följer normalt ett studieprogram som består av en rad i förväg planerade komponenter, delar och processer. En sådan progression kunde inte fullt ut tillämpas i New Start – projektets klasser.

I stället utvecklade lärarna en betydande kapacitet för flexibilitet i att kunna hantera svårigheter och problem, som de varje dag mötte i klasserna. Lärarna kunde aldrig i förväg veta, vad som skulle hända under dagens lektioner.

Elevernas skiftande sinnesstämning ställde lärarna inför stora utmaningar. En dag kunde en elev må bra, nästa dag var hon eller han i en djup personlig kris, var djupt nedstämd, hade inte sovit under natten eller hade fysiska smärtor, som i hög grad negativt påverkade såväl inlärningsförmågan som förmågan att koncentrera sig på arbetet i klassrummet.

Som lärare behövde man ha en beredskap att kunna bemöta eleverna, då de inför läraren visade - i vissa situationer starka - reaktioner som härrörde från problem utanför undervisningssituationen (t.ex. problem med försörjningsstödet från socialtjänsten). Några elever riktade i vissa situa-

tioner sin upplevelse av egna svårigheter, problem och tillkortakommanden mot lärarna. Det kunde t.ex. ta sig uttryck i att de klagade på skolan, undervisningen och på livet i Sverige i allmänhet. Det förekom att lärarna också fick bemöta vredesutbrott och gråtattacker, som påverkade de andra eleverna i gruppen.

Det fanns många orsaker till sådana känslouttryck, t ex dåligt självförtroende, svårigheterna att lära sig svenska, oro och sorg för vad som hände i hemlandet och, helt allmänt, tunga problem som naturligt hänger samman med livet i ett nytt land och som innefattar familjeproblem och djup saknad efter släktingar i hemlandet.

Det var en utmaning för lärarna att, trots dessa starka känslor, kunna skapa en varm och vänlig atmosfär i klassrummet, vilket är nödvändigt för att kunna lära sig ett främmande språk.

Och trots det svåra i sådana situationer, kunde ofta något positivt utvecklas av det i gruppen, då eleverna stöttade varandra.

En annan erfarenhet blev, att i situationer när elevernas personliga problem är särskilt allvarliga och deras språknivå går ner, kan en lärare känna stor stress, vilket kan vara förorsakat av en känsla av att ha misslyckats i sin undervisning. Detta kunde stundtals leda till skuld känslor och därmed svårigheter att mobilisera den entusiasm som är viktig för framgång i deras arbete i klassrummet.

Några av eleverna var nästan analfabeter. De hade stora svårigheter att läsa och skriva. Deras långsamma lästakt kunde förorsaka stress och irritation hos andra elever i gruppen, eftersom de var på delvis olika språknivå och hade olika utbildningsbakgrund, och likaså hos lärarna, då det var svårt att hinna tillgodose så olika behov på en och samma gång. Försöken att ha dessa elever i samma klass som elever som var mera välutbildade underströk behovet av en individualiserad undervisning.

De elever som i stort sett var analfabeter fick uppgifter som skulle kunna förbättra deras läs- och skrivförmåga, t ex skriva alfabetet och skriva av enkla texter. När de andra eleverna höll på med uppsatsskrivning, hade dessa elever fri konversation med sin lärare. Muntliga färdigheter prioriterades i undervisningen av denna elevkategori.

Några elever insisterade i början på att bli undervisade enligt traditionella undervisningsmetoder, som de var vana vid från sitt hemland, en undervisning som var baserad på text- och grammatikböcker. Så småningom accepterade de emellertid lärarnas pedagogiska metoder, som var grundade på elevstyrd kommunikativ undervisning med tonvikt på talspråk. Deras förbättrade förmåga att tala svenska gjorde att de fick en mera positiv inställning till den kommunikativa undervisningsmetoden. De såg att den ökade deras möjligheter att integreras i det svenska samhället.

Några elever hade hög frånvaro. Det behövs stor flexibilitet hos lärarna, när elever som varit frånvarande plötsligt dyker upp och vill ha meningsfull undervisning. Situationen kan skapa stress hos läraren, som känner behov av att ge de här eleverna speciell uppmärksamhet, samtidigt som de andra eleverna också kräver undervisning.

I synnerhet kvotflyktingarna från södra Irak, som kommit till Sverige genom UNHCR:s förmedling, kände vanmakt och frustration på grund av stark hemlängtan och oro för saknade familjemedlemmar. Dessa flyktingar hade, när de var mycket unga, 17 till 20 år gamla, separerats från sina familjer i Irak för att bli soldater. Därefter blev de krigsfångar i Rafah-lägrer i Saudiarabien, där de tvingades bli kvar i fyra till sju år.

Deras intressen, uppmärksamhet och energi koncentrerades i stor utsträckning på den politiska utvecklingen i Irak. Politiska händelser i deras hemland förorsakade dem stor smärta, ångest och vrede. Bombningen av Bagdad och Basra samt, i synnerhet för kurderna, fängslandet av PKK – ledaren Öcalan i början av 1999, är exempel på sådana händelser. Detta ledde till frånvaro från studierna och koncentrationssvårigheter bland eleverna.

En del av kvotflyktingarna från Rafah-lägret glorifierade sitt tidigare civila liv i Irak (före upproret mot den irakiska regimen), medan Sverige svartmålades. Särskilda insatser krävdes av lärarna för att tona ner dessa attityder och öka deras intresse för det svenska samhället och på så sätt förstärka deras motivation att studera svenska.

Politiska spänningar mellan olika etniska grupper kunde ofta resultera i hårda, och ibland bittra, diskussioner.

Det var lättare att lära sig svenska för de elever som hade en mera välvillig attityd till sitt nya land. Lärarna ansåg det väsentligt att utnyttja det tillfälle som denna positiva inställning skapade till att förstärka denna attityd.

8. Särskild kompetens hos lärare, som arbetar med traumatiserade flyktingar

Att arbeta med traumatiserade flyktingar lägger ett stort ansvar på lärarna. En oflexibel inställning hos läraren kan få allvarliga psykologiska följder för dessa elever och försvåra deras integration i det nya landet.

Lärarna utsätts också för en mental belastning. Att ställas inför mänskligt lidande, sorg och uppgivenhet, men också aggressiva yttringar, ställer särskilda krav på förmåga att kunna härbärgera. Om lärarna inte får handledning, positiv påfyllning genom stöd och feedback i arbetsgruppen, samt utbildning, kan det lätt leda till utbrändhet.

Mot denna bakgrund är det viktigt att lärarna inte arbetar ensamma utan i ett kontinuerligt nära samarbete och erfarenhetsutbyte om eleverna och undervisningen med lärarkollegera. Professionell psykologisk handledning är helt nödvändig.

Det är också viktigt att regelbundet få återhämtning och rekreation under det att man arbetar med traumatiserade elever. Ett sätt kan vara att parallellt undervisa andra elever, som inte är specifikt traumatiserade, för att inte bli uppslukad av de traumatiserade elevernas oro och bekymmer.

För lärare som arbetar med denna kategori av elever är det nödvändigt att kontinuerligt ”analysera” sig själv och att reflektera över sin människo-, samhälls-, kunskaps- och livssyn samt inställningen till grundläggande etiska frågeställningar.

För att förstärka sin kompetens att arbeta med de traumatiserade elevernas särskilda problem deltog lärarna under hela ”New Start”-tiden i olika seminarier, konferenser och kurser av betydelse för arbetet, på Stockholms Universitet och i andra sammanhang. De fick utbildning om trauma och att leva i exil.

I syfte att ytterligare stödja lärarna fick de regelbundet handledning av en psykoterapeut från CTK som gav vägledning och stöd.

Det är angeläget att påpeka att arbetet med ”New Start”-eleverna inte bara medfört krävande uppgifter för lärarna. Det har också ofta innefattat stor glädje och tillfredsställelse, när djup

nedstämdhet och sorg hos eleverna många gånger kunnat övervinnas och givit plats för skratt, skämt och känslor av lugn, avspändhet och säkerhet.

9. Samarbete inom projektet

Projektledaren träffade regelbundet arbetskonsulenterna och lärarna för att stämma av läget. Alla kunde på detta sätt utbyta erfarenheter och ge varandra stöd. Genomförandet av uppläggningsplanerna av studierna och elevernas rehabilitering kunde diskuteras, planeras och kontinuerligt modifieras vid behov. Personalen kunde på detta sätt samarbeta för att lösa problem, liksom dela glädje över elevernas framsteg.

Detta samarbete var av avgörande betydelse för alla i projektet. För lärarna var det nödvändigt att avsätta tid för avstämning och reflexion för att mobilisera den psykologiska styrka som behövs för att kunna bemöta de särskilda behov som traumatiserade elever har i undervisningen.

10. Resultat

SFI-Södermalm hade upprättat ett testsystem bestående av tre interna test och ett slutligt nationellt prov. En elev, som hade klarat det nationella provet och nått SFI – nivå, fick ett slutbetyg. Ett sådant betyg var en förutsättning för tillträde till olika kurser och skolor i det svenska utbildningssystemet. Det gav också möjligheter att få hjälp av arbetsförmedlingen.

Varje test bestod av en muntlig och en skriftlig del. Det muntliga provet utfördes genom ett samtal med en särskild testlärare. Det skriftliga provet bestod av uppsatsskrivning, textläsning, ordkunskapstest och svensk samhällskunskap. På grund av sjukdom och personliga problem gjorde några av eleverna inget av testen.

Tabell 1: Situationen för deltagarna i fr o SFI före projektet

	<u>Godkänd SFI</u> (nivå 4)	<u>Godk. muntl.,</u> <u>inte skriftl.</u>	<u>Ännu inte klara för</u> <u>sluttest</u>
Före projektet	0	3	28 (de flesta är på nivå 1-2)

Tabell 2: Resultat i SFI-test efter undervisning i New-Start

Klarat test:	Hela sluttest	Sluttest muntl	Test 3 muntl.o. skriftl	Test 3 muntl.	Test 2 muntl. o. skriftl.	Test 2 muntl.	Test 1 muntl. o. skriftl.	Test 1 muntl.
Grupp 1	1	4	1		3	1	1	1
Grupp 2	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>6</u>	<u>1</u>
	1	4	2	1	3	2	7	1

Flera elever har uppnått SFI-nivå under skolåret efter att New-Start avslutades.

I den första gruppen klarade en av åtta elever hela sluttestet och uppnådde således SFI-nivå. En annan elev, som regelbundet deltog i undervisningen, klarade den muntliga delen av slutprovet.

En elev klarade det tredje interna testet. Tre elever klarade hela det andra interna testet. En elev klarade den muntliga delen av det andra interna testet. En elev klarade hela det första testet. En elev, slutligen, klarade den muntliga delen av det första testet.

I den andra gruppen klarade en elev hela det tredje testet och en elev klarade den muntliga delen av samma test. En elev klarade den muntliga delen av det andra testet. Sex elever klarade hela det första testet.

De flesta eleverna gjorde således språkliga framsteg. Allmänt kan man säga, att de muntliga färdigheterna utvecklades i högre grad än de skriftliga. Detta återspeglar inriktningen av lärarnas utbildningsstrategi och pedagogiska metoder.

Två huvudskäl till att många elever inte uppnådde SFI-nivån under tiden i New Start-projektet kan identifieras. Studietiden i New Start var mycket kort, alltför kort för att eleverna skulle kunna göra verkliga genombrott i ett nytt språk. Den normala tiden för att klara SFI-nivån är ca 2 år. Ett annat huvudskäl var att dessa elever i hög grad var drabbade av PTSD, vilket gjorde det svårt för dem att koncentrera sig på studierna och ledde till att många hade hög frånvaro. Ännu en orsak var, att några elever var lågutbildade, i en del fall nära nog analfabeter.

Eftersom testsystemet är utformat utan särskild hänsyn till traumatiserade elever, återspeglar proven, enligt vår bedömning, inte fullt ut de språkliga framsteg som gjordes av eleverna. Alla elever, som deltog i undervisningen, gjorde betydande framsteg, även om de inte uppnådde SFI-nivån.

Eleverna gjorde inte bara framsteg i det svenska språket. Deras självförtroende byggdes också upp, vilket gjorde många av dem orädda att ta egna initiativ och att använda det svenska språket både i klassrummet och i det dagliga livet.

Kontinuiteten, med samma lärare och samma klassrum under hela studietiden, bidrog till att bygga upp en grundtrygghet och en känsla av säkerhet hos eleverna. Lärarna bemötte dem, så att de kände sig accepterade och välkomna, också under ”svåra” dagar. Eleverna blev sedda.

Eleverna visade varandra respekt och tolerans. Grunden för detta lades av projektledaren, som i samtal med eleverna före kursstart, framhöll vikten av att de visade varandra respekt, även om de kom från olika etniska, religiösa och politiska grupperingar. Hon betonade att de ändå hade en sak gemensam, nämligen att de alla hade varit utsatta för förtryck i hemlandet, och att alla hade tvingats fly från sitt land pga det.

Gruppsammanhållning och en känsla av gemenskap skapades i klasserna. Språkprogrammet kunde på detta sätt lägga en god grund för elevernas fortsatta liv i Sverige och deras inträde på den svenska arbetsmarknaden.

Ett år efter språkutbildningens slut har projektledaren i sina kontakter med deltagarna i projektet kunnat konstatera att samtliga gjort goda framsteg i svenska. New Start – projektets språkutbildning hade uppenbarligen gett eleverna en solid grund för fortsatta studier i det svenska språket.

Opublicerad källa:

Björkqvist, G. (2001): *"NEW START – Sysselsättning och social integration bland traumatiserade flyktingar"*. Presentation vid den 11. Nordiska Migrationskonferensen i Göteborg 28-20/10 1999, och vid 14. Nordiska konferensen för psykoterapeuter som arbetar med traumatiserade flyktingar, Norrköping 14-16 september 2000. Uppdaterad 01 10 09.